

Dr. Hadnagy Imre József

KRÁNITZ JÓZSEF ARCKÉPE

JOZSEF KRANITZ PORTRAIT

Kránitz József elbeszélései helyileg a tűzrendészeti felügyelői, és tanítói működése a falusi emberek világában játszódnak. Versei érthető, könnyen megjegyezhető strófákba vannak szedve. Elsősorban az ifjúság számára témát a tűzoltói létet, a tűzoltás másokat segítő szép, önként vállalt feladatát népszerűsíti. Írásából kitűnik, hogy szerencsésen ötvözi tanítói, és a tűzoltói szerepköréhez kapcsolódó és nemcsak a fiatalokat érintő nevelési feladatokat.

Kulcsszavak: Kránitz József; régi falusi tűzoltói lét; tűzoltó, mint példakép; tűzzel kapcsolatos intelmek; falusi tűzrendészet; falusi tűzi rend

4. 1. ADALÉKOK KRÁNITZ JÓZSEF – A VESZPRÉMI JÁRÁSI TŰZRENDÉSZETI FELÜGYELŐ - TŰZOLTÓI ÉS SZÉPIRODALMI MUNKÁSSÁGÁHOZ

Kránitz József (**1. kép**) az 1800-as évek utolsó harmadának elején született. Fiatal korában Herenden tanító 1898-1907 között (az internet Herend város történetét leíró cikke alapján). [2]

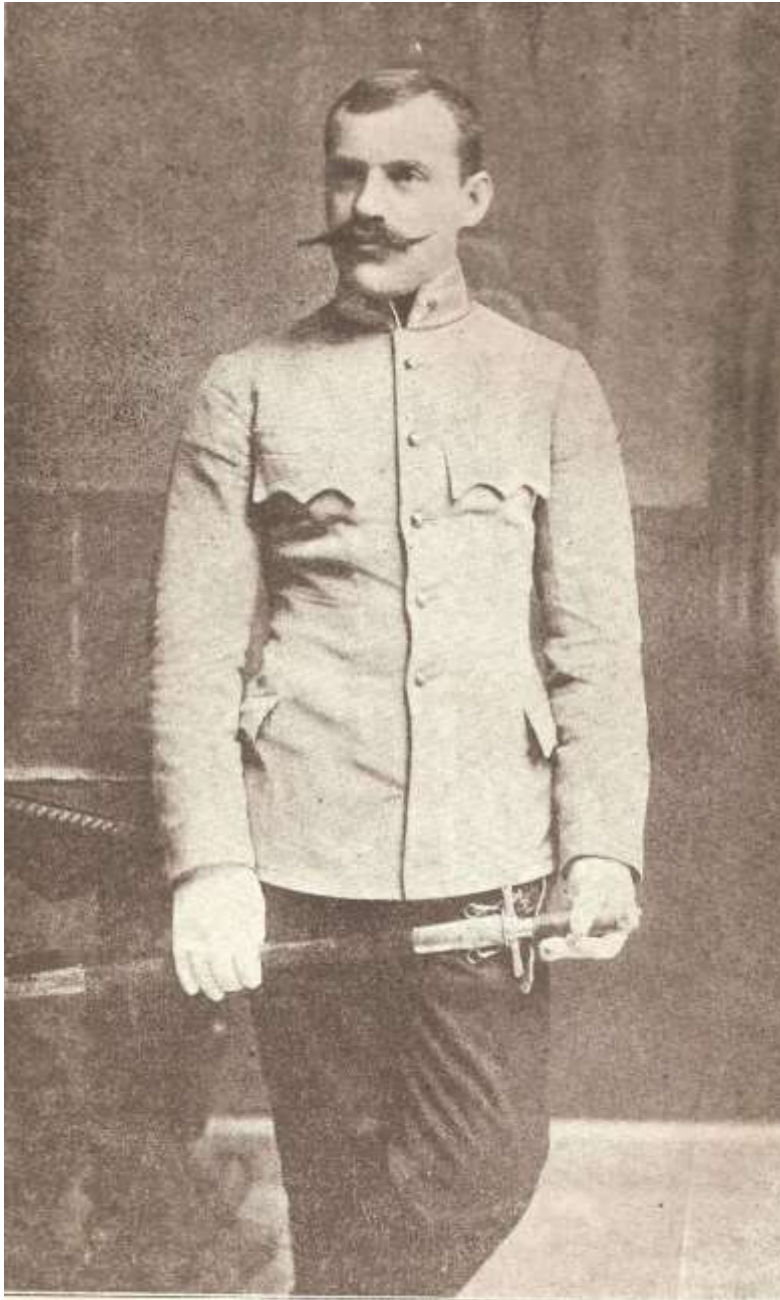
Később a veszprémi járás tűzrendészeti felügyelője, melyet két forrás is megerősít. Az egyik az 1910-ben kiadott „Vörös kakas” c. könyv, amelynek szerzője Kránitz József a „veszprémi járás tűzrendészeti felügyelője”. A másik Erdély Ernő: „Tűzoltó szövetségek vezetői” c. cikkének (Tűzrendészeti Közlöny XI. Évfolyam (1913) 69. és 82. oldal) 13. pontjában a Veszprém vármegyére vonatkozó részben Kránitz József neve a járási tűzrendészeti felügyelők között szerepel. Tűzoltói működése teljesen biztos, hogy a századforduló környékén kezdődött, hiszen a tűzrendészeti felügyelői munkakör ellátásához tűzoltó gyakorlati munka, valamint elméleti képzettség is szükséges. „A vörös kakas” c. könyv az ő tűzvédelmi, tűzoltói felkészültségéről meggyőzi az olvasót. [1] [3]

Az 1875-ben alakult Veszprémi Önkéntes Tűzoltó Egylet történetét összefoglaló írás szerint: „A tűzoltó főparancsnoki tisztségben - az 1897-ben lemondott, és ekkor az önkéntes tűzoltó egylet örökös tiszteletbeli főparancsnokává választott - dr. Óvári Ferencet olyan kiváló személyiségek követték, mint dr. Csomasz Béla, Blázy Imre, dr. Benkő Károly, Winkler István, **Kránitz József**”, a felsorolás folytatódik egészen napjainkig. [4]

Kránitz József tanítóként is alkotó fantáziájú ember volt. Erről tanúskodik a nevezett könyvében megjelent hirdetés, amely írva-olvasató gépét ajánlja megvételre (**2. kép**), sőt a kiadás alatt levő: *Magyar Nemzeti Ismétlő ABC* könyvét is az olvasó figyelmébe ajánlja.

Levéltári adatok bizonyára ennél többet árulnának el életéről, munkásságáról. Életművéhez számos adalékot szolgáltatnának a Veszprém megyei, a városi levéltár anyagai; tanítói működésének iskolai dokumentációi; tűzoltó munkájának szinterei, a tűzoltó szervezetek történeti anyagai, stb. Ezek kutatását a korábban hivatkozott okok nem tették lehetővé. Reményeim szerint akad egy kutató, esetleg főiskolai, egyetemi hallgató, akit Kránitz József munkássága érdekel, talán földrajzi, családi érintettség, esetleg szellemi rokonság erre ösztönöz. „A vörös kakas”-ban közölt írások és versek alapján személyiségének – elsősorban

tanítói, tűzoltói oldalának - sok jellemvonása megismerhető. De tűzoltónak, tűzrendészeti felügyelőnek a gondolkodás módja, és tanítói minőségének lényege is kiviláglik.

KRÁNITZ JÓZSEF
a veszprémi járás[tűzrendészeti felügyelője.

Nem hiszem, hogy téves az a megállapítás, hogy a tűzoltószervezetek soraiba szépszámmal a tanítók is ott vannak. Ezt erősíti az a tény, hogy főleg vidéken a tanítói működésük egyben a közéleti szereplésüket is megalapozza. Faluhelyen mindenki ismeri a tanító urat, ez a személyükhöz kapcsolódó bizalmat is jelenti. Minden fenntartás nélkül azt is mondhatnók, hogy ők, a kisszámú vidéki értelmiséghez tartozók, felkészültségük alapján a tűzoltó-munka szervezésére, végzésére is alkalmasak, a szervezet munkájának mozgatórugói. Minden kétséget kizáróan Kránitz József esetében is érvényes ez a meglátás. Nem zárható ki az sem, hogy ő a veszprémi kerületi tűzoltó tanfolyam egyik hallgatója volt, esetleg az országos tanfolyamot is elvégezte. Nagy valószínűséggel tűzoltó ismereteinek magas szintje, alapos tűzoltói gyakorlata kellettek ahhoz, hogy főparancsnokként is vezényelje a tűzoltók munkáját.

1. kép

ABC ABC ABC

Nincs többé analfabeta!
 ki
KRÁNITZ JÓZSEF
 áll. isk. tanító

**írva-olvastató
 gépét használja.**

A hivatalos birálat szerint még az ideges, gyenge
 tehetségű gyermekek is játszva tanulnak meg vele
 írni és olvasni!

1354. ministeri rendelettel általánosan engedélyezve!
 Kis kiadás: 30 kor., nagy kiadás: 50 kor.
 Megrendelhető a szerzőnél, Herend (Veszprém m.)

Most van sajtó alatt:
Magyar Nemzeti Ismétlő ABC
 könyvem.

A beérkezett birálatok szerint korszakalkotó munka!

ABC ABC ABC

Tanszer hirdetés a könyv végén

2. kép

¹ Bakonyalja, Hegyháta, mint település ismeretlenek, földrajzilag elhelyezni őket lehetetlen. A két helységnév: Bakonyalja, Hegyháta, a veszprémi járás hegyes-dombos vidékének földrajzi táját rejtő - a könyv írójának tanító célzatú meglátásaihoz köthető - fantáziánév. Az elsőhöz a falusi tűzvédelem jó, a másodikhoz a rossz példáit köti a könyv szerzője. Apám, és apai nagyszüleim révén a veszprémi járás számomra nem egészen ismeretlen, sőt a Bakony-hegység alja, de hegyes része sem. Ugyanis - apám szülőhelye, nagyszüleim lakhelye Gyulafirátót, ha úgy nézzük a Bakony lábánál - a Bakony alján - fekszik, a határa pedig Eplény, Zirc felé a hegység hátára vezet. A falu határának ezeket a részeit volt alkalmam megismerni - sokszor - részben gyalog, részben a Győrbe vezető vasútnak az Eplényig vezető gyönyörű szakaszát megszemlélni. (Bennünket, gyerekeket még az sem rettentett meg, hogy gyalogosan a lőtér közelébe, esetleg annak területén bolyongunk, de az sem, hogy az erdőben - még felfegyverzett - orosz katonákkal is gyakorta találkozunk.) Megjegyzem, hogy édesapám testvére tanítóként a - közelben - a hegy hátának egyik falujában - Gyertyánkúton - tanítóskodott.

A gyerekeket - de közben a felnőtteket is - a hasznos, valamint az ártó tűz körüli eljárás szabályainak betartására; a tűzvédelem, tűzoltás falusi rendjének kialakítására, végzésére igyekeznek nevelni; a tűzoltó példamutató személyiségeinek bemutatásán keresztül a gyerekeket az önként vállalt tűzoltói munkára, az ezt végzők erényei közé tartozó jellemvonások kialakítására ösztönzi. A könyvben foglalt történetek Bakonyalján, Hegyhátán¹, a veszprémi járásban játszódnak, a befejező írás Veszprém vármegye tűzrendészeti szabályrendeletének főbb határozmányait adja közre.

A vörös kakas c. könyvet a szerző Dr. Óvári Ferencnek az 1897-ben lemondott veszprémi tűzoltó főparancsnoknak ajánlja, aki akkor már a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség alelnöke (1896-1911).

Az előszó sokat elárul a szerző tűzoltósághoz való kötődéséről, és annak a

nagyközönséggel, de elsősorban a gyermekekkel való megszerettetéséről:

„Nincs a földön oly intézmény, mely szebb és humánusabb volna a tűzoltóságnál. Mégis, sem a tanulóifjuság, sem a nagyközönség számára oly gyűjteményes munkákra, oly célú versekre és elbeszélésekre, melyek a tűzoltóság megkedveltetését céloznák, nem akadunk.

Tele vannak az iskolás gyermekeinknek szánt olvasókönyveink mindenfélével, csak épen az önfeláldozás hőseiről, a tűzoltóságról nincs bennük egy betű sem! Már pedig, ha azt akarjuk, hogy a gyermek a tűzoltóságot megszeresse, a köznép annak fontosságát megértse, akkor kell, hogy arról nemcsak az iskolában, de az óvodában és a gyermekmenhelyen is halljon valamit.

Jelen munkám ilyen célú versek és elbeszélések gyűjteménye.

Vajjon mennyiben értem el célokat, nem tudom. Igyekeztem az volt, hogy a magyar gyermekvilág jelen művecskémből megismerje és megszeresse a tűzoltóságot, s igaz gyönyörűséggel, lelki haszonnal olvassa és vegye azt dalos ajkára.

Téli estéken okulással olvassa a földművelő.

Ezzel elmondtam mindent.

Vajha hazám tanítói, óvói és tűzoltói oly szeretettel fogadnák munkámat, minő szeretettel munkálkodtam rajta, akkor hiszem, hogy Isten megsegített törekvésemben!

Herend, 1910. január havában.

Kránitz József.”

A könyvben az elbeszélések (írások), versek felváltva követik egymást, ezt a sort az utolsó harmadban a biztosításokat; a fecskendők és tűzoltószerkezetek gondozását; a vármegyei tűzszabályrendeletet ismertető írások színesítik. Megjegyzendő, hogy Kránitz József elbeszélései, versei nem járnak irodalmi magasságokban, de azt a nevelőszerepet, amely megszületésük motívuma mindenképpen betöltik. A versek „fülbe mászóak”, a gyermekek nyelvén íródtak, az elbeszélések nyelve változatos, egy igényes tanító munkái, amelyek a szép magyar beszéd (írásbeliség) példáját is közvetítik a könyvet forgatók számára.

A tartalomjegyzékre tekintve kitűnik, hogy az előszóban foglaltakhoz híven a gyerekek tűzoltói munkával – annak dicsőséget szerző, de veszélyekkel, akadályokkal teli útjának bemutatása, az azzal - való megismertetése az egyik fővonal. Ehhez fonódva a másik a felnőttek - falusi emberek – tűzvédelemhez, tűzoltáshoz való viszonyát jeleníti meg. Ez utóbbi fontosságát felismerve a tűzoltó szervezet létrehozása, a falusi tűzoltás gyakorlati munkájának kialakítása, a tűzoltószerkezetek meglétének fontossága, stb. cselekvésre ösztönzi a falu előljáróinak, előljáróságának vezetésével ez ügyben tenni akaró embereket. Ebbe a vonalba bele van szőve – a fentebb említett - a biztonságot szolgáló néhány rendeleti anyag. A versek, elbeszélések tendenciózusan a tűzvédelemre vonatkozó intelmeket is fogalmazzák meg.

Miről is ír Kránitz József a könyvében? A fentebb említett két vonalat nem elválasztva a tűzoltóvá nevelés, illetve a tűzoltói lét legfontosabb dolgait foglalja prózába és versbe a szerző logikai vonalvezetése szerint. Győződjünk meg róla a következő oldalakon leírtak alapján.

Bakonyalja település egyik disznótoros vacsoráján szóba kerül a környék egyik falujában pusztító tűzvész. Szó-szót követ és megfogalmazódik, hogy hasonló eset elkerülése végett, a faluban is lenne teendő. Az erre vonatkozó terv megszületik. A portákat rendbe kell tenni avégett, hogy a vörös kakas ne reppenjen fel egykönnyen. A szomszédban pusztító tűzvész oka a szérüskert² hiánya ne legyen veszélyforrás, tehát szérüskertet kell létesíteni. A faluban

² Már jóval korábban az országban sok helyen a településen belül csak annyi szálás takarmányt, szalmát lehetett az udvaron tartani, amennyit rövid idő alatt felhasznált a ház népe. A többit a szérüskertben tartották.

ezen kívül szükségeltetnek: tűzoltáshoz alkalmas eszközök; a tűzvédelem érdekében fák ültetése; a jól éghető tetők locsolásához víz tárolása az udvarokon; tűzoltó emberek; fecskendő, stb. A végeredményről a befejező sorok beszélnek: „Azóta egyszer volt tűz a faluban, egy nyáron. Ha szériuskert nincs, most tán már csak, mint néhai községet emlegetnék Bakonyalját az emberek. Nem voltak széna-, szalma- és gabonafélék a házak között, a tűz nem talált közeli gyúlékony anyagot; az is igaz másrészt, hogy a falubeli tűzoltók is ott termettek nagy hirtelenséggel, bizony máskülönben nemcsak az az egy ház égett volna le! Úgy, úgy a falubeli tűzoltóság kapta körül a tüzet, a jegyző úr **zászlóalja**, mert úgy nevezik, mivelhogy ő vezeti a kis csapatot.

A „Haragszom én ...” vers, elrejtett intelmei, szerint a vers alanya haragos lehet, ha valaki a „szélben szivarozgat”; „a pernyét csak kiszórja”; „vészkiürt hangra ... nem megy olt'ni hamarjában”; „ki a gyújtót széjjel hagyja, mert az kerül gyermekkézbe, mást dönt ezzel nagy veszélybe.”

A faluban tűzoltó, tűzoltóság is kell, tehát mi a teendő, a „Tűzoltónak csapok fel én ...” versben le vagyon írva:

*„Tűzoltónak csapok fel én a nyáron.
Ez lesz az én legboldogabb világom;
Felkötöm a baltámat az övemre,
Úgy megyek én éjjel-nappal szemlére.*

*Aki pipál és szivarzik az utcán,
Megszólítom, legyen bár az alispán,
Tegye félre a pipáját, szivarját,
Bánom is járja be így az utcát!*

A „Masíroznak” c. vers – részletének - lényege, a gyermek az apja példáját követve dönt, mert tűzoltónak lenni dicsőség:

*„Zubbonyt, baltát, vegyen édes jó anyám,
Tűzoltásban hadd kövessem az apám!*

*Kék zubbony és fényes sisak lesz rajtam,
Fecskendővel száguld a ló alattam;
Édesanyám ne búsuljon érettem,
Örüljön, hogy én tűzoltó lehettem.*

Bakonyalján a tűzoltó-szertár a megválasztott képviselőtől megkapott fuvardíjakból, és a falu jóakarató embereinek kalákában végzett munkájából, ingyen fuvarjaiból, stb. létesül. A teljesen felszerelt szertár mellett, igényesen berendezett és a tűzoltó élet vezényléséhez szükséges eszközökkel rendelkező szertár, és őrszoba is van, ahol a tűzoltók örömmel tartózkodnak, tartják a szakszerűbb ismereteket közvetítő foglalkozásaikat, és ahonnan Valkai Mihály úr, a bíró, a „zászlóalját” - a tűzoltóságot - mindenki elismerésére jól vezeti. („A követválasztás emléke” c. írás.)

A következő rövid versek a tűzoltói létről, a gyermek tűzoltók közé való vágyódásáról, az apai hivatás szépségéről szólnak („Baltámnak”, „Mi leszel te?”; „Tűzoltó leszek”; „Anyámnak kis tűzoltója ...”.

A szerzőnek a meghívás szerint Bakonyalján van jelenése a tűzoltók majálisát megelőző vizsgáján („A „Jegyző úr zászlóalja” c. írás). A jelenlévő tűzrendészeti-felügyelő a parancsnoknak jelt ad a gyakorlati vizsgára. A jelre a tűzoltók ellepik a környező házakat, és az eljárási rend szerint tetőket bontanak, végeznek munkájukat – az előírás szerinti rendben, fütty-, és trombita-jelekre, majd sebesülteket látnak el. Eloltják a feltételezett tüzet, tovaerjedését megakadályozzák. A vizsga zárásaként a szereket helyükre rakva készenlétbe helyezik az esetleges éles bevetésre. Ezzel véget ér a gyakorlati vizsga. Nem marad el a legjobbaknak járó elismerés sem; sőt a legkisebb tűzoltó szavalata zárja a vizsgát. A vizsga utáni beszélgetés alatt kiderül, hogy itt a faluban ezen a téren rend van, hiszen itt mindenki tűzoltó a bajban, a tűzoltóság eltartása a falu közös ügye, erre a pénzt a rendelet szerint megteremtik, a segélyezésre is gondjuk van. Tűz esetén a falu emberei tehetségük, és beosztásuk szerint vonulnak a tűzhez, és teszik azt, ami kell a tűz megfékezéséhez. „Kezük” a falujukon kívülre is elér, mert úgy érzik másokon segíteni a kötelességük, ez történt a szomszéd településen kitört tűz esetében is, bár a károsult biztosítása nem volt egészen rendben, kára nem térült meg. Ez esetből tanulva a tűzkár biztosítást is kötötték Bakonyalján a falu részére.

Versek következnek a tűzoltói létről, mely szerint a tűzoltó példaképe mindenkinek, megjelenése példás, az élete víg (bár kétlem, hogy ez utóbbi mindig így volt, vagy van) – „Szépen áll a ...”, „Örülj apám, örülj anyám ...”, „Ha valaki ...”. A versek sora intelmekkel zárul:

Gazdasszony mire vigyázz ...

*Ha fű a szél és fergeteg,
Szapulni, sütni nem lehet;
Pernyét ne vidd a szemétre,
Soh' se bízd azt a cselédre!*

Aranymondások

*A padlásra menni fel égő gyertyával,
Gyermeknek játszani tűzzel, vagy gyufával,
Az ágyban olvasni gyertyánál; oly tettek:
Melyek sok vagyonost már porrá égettek.*

A bakonyaljai gyerekek az iskolai év végén számot adnak – egy bizottság előtt (tanfelügyelő, tanító, a tisztelendő úr, meghívottként a tűzrendészeti felügyelő, körorvos) – mit tanultak meg az eltelt hónapok alatt. A közismereti tárgyakból szépen felelnek. A feleletek végén egyesek – mi sem természetesebb – a tűzvédelemhez is illő versikékkel színesítik mondanivalójukat. Az egészségtanból tanultak csaknem egészében a tűzoltáshoz is kapcsolódnak – (a teljességre törekvés nélkül), vérzés-csillapítás, eljárás vízbefulladásnál, rovarcsípés kezelése, tűzből való mentés, égési sebek ellátása, ruházat égése esetén a teendők, tetszhalott körüli eljárás, teendők rovarcsípés, fagyás, villámcsapás, ájulás, gutaütés, agyrázkódás, fejsérülés, stb. esetén. De, lám a fecskendőről tanultak, a vele való tűzoltás rendjének, a falu tűzrendészeti térképnek, a vízszerezés, víztárolás szabályainak ismerete, a tűzvédelem érdekeit szolgáló intelmek körének felidézése is elismerésre méltó. A feleletek a bizottság tagjait meggyőzik arról, hogy itt a faluban a gyermekek ismereteit tudatosan összekapcsolják a tűzvédelemmel, a falu, az ország hasznára. (A *bakonyaljai iskola* c. írás.)

Három vers – három gondolat. „önáldozatban a tűzoltónak párja nincs” (A kis parancsnok c. vers); a tűzoltót „áldd meg Isten, áldd meg a haló porában” (Tűzoltó sírjánál c. vers); a szegedi cserényben megégett a szegény juhász-legény, az anyja keresi, a sírját könnyeivel öntözi, hogy azon rózsza teremjen (A gulyás legény c. vers.)

Bakonyalja minta falu. Itt a szemlélő mindent rendben talál. A leírtak (Bakonyalja c. írás) szerint itt minden példás, mindaz megtalálható, amit a korabeli tűzi rend kötelezővé tesz. A háznál tartandó tűzoltószer, az udvaron tárolt víz, az udvar rendje, épületek állapota, belső rendje, egymástól való távolsága, lombos fák (akác, eperfa), az új építésű épületeknél cseréptető, a szalma mellőzése, stb. rendben lévőek. A fák a kiterjedt lombjaikkal nemcsak a röptűz ellen védenek, hanem hús árnyat is adnak, Emellett jó alanyai a selymehernyó tenyésztésnek, a méz-termelésnek, ezek a pénzszerzési lehetőségek a biztosítási díjak fedezetét is megteremtik. A kutak jelzésének külön rendjét alakították ki itt a faluban, a házak bejáratánál elhelyezett kis tábla jelzi, hogy milyen mértékben alkalmasak vízszerezésre. Itt minden úgy van, ahogy a tűzrendészeti felügyelő látni akarja. Így a vörös kakas nem kukorékolhat. „Könnyű ott valamit csinálni, ahol olyan a pap, a tanító és a jegyző, mint Bakonyalján, no meg aztán nem is akad ám mindenütt Valkó Mihály uram!” – vonja meg a soros ellenőrzés eredményét, az azzal elégedett tűzrendészeti felügyelő.

Ennek ellenkezője nagyon leírva a „Hegyháta” c. elbeszélésben, Az itteni helyzetet a szerző egy régi barátjával beszéli meg. Elrettentő dolog, de itt mindennel baj van, ami Bakonyalján rendben lévő, és példás. Itt a faluban nincsenek fák, a házaknál tűzoltó-szer; rendezetlen az tűzoltó-szertár, őrszoba, más megoldás nem lévén a csavargókat ide zárják éjjelre; az éjjeli őr részeges; a biztosítás sincs rendben. A szabályrendelet létezik, de nem tartják be. Végső következtetése a szerzőnek az elmulasztott teendőkre vonatkozóan: „Csak aztán késő ne legyen!”

A kis tűzoltó c. vers strófái szerint a kis legény büszke erre a megnevezésre, gyakorlatokon jelesül teljesíti feladatait azért, ha felnőtt a tűzben, vészben helyt álljon. Alkonyatkor az „Este” c. versben anyja elsorolja, hogy lefekvés előtt mire kell vigyázni:

„Mielőtt nyugodni mennénk,
Nézzünk körül gyermekem!
Így szól gondos jó anyám,
Minden este énnekem.

S kettecskén figyelmesen,
Megnézzük a tűzhelyet,
Nem tudja azt az ember,
Hogy alatta mi lehet!

Majd onnan tovább térve,
Járjuk a házat körül,
A szép rendnek, biztonságnak
Szívem repes és örül!

Két veder vízzel tele,
Gyújtó, lámpa jó helyen!
Ezt rendbe látva, tudva,
Bizton hajtom le fejem.

Egy intelem egy téves ítéletet magába foglaló történet köntösébe bújtatva. Az elbeszélés címadója „*Virág Anna*” büntetést kap, mert tüzet okozott a faluban. Az ítéletet tartalmazó levél kézbesítéskor már halott. Az anya és testvére Erzszi, vállalja a pénzbüntetést és a börtönt, hogy Anna haló poraiban se bűnhődjön. Erzszi a bíróságon jelzi a szándékát a büntetés letöltésére. A nevek felcserélése kitudódik, de mit tesz Isten „*Virág Anna ártatlansága kiderült, hogy nem a süítés utáni pernye okozta a tüzet, hanem egy gyermeknek a gyufával való játszása.*” Tanulság, intelem: egy véletlen szikra, eldobott égő gyufaszál, pernye, tüzet okozhat. Emberek vigyázzatok a tűzzel!

„*A hegyháti búcsú*” kellemes időtöltést ígér a falubelieknek. A mise előtt a felügyelő a falu házai körül nem az előírásos rendet találja, az udvarok rendezetlenek, tele jól éghető szénával, szalmával, a házak szalmatetősek. A plébános a misén szépen prédikál, közben a pipára, szivarra, gyújtóra vonatkozó intelemről sem feledkezik meg. A mise után üdítő hallgatni a Bakonyaljai rezesbandát. A falu istenigazából belefeledkezik a búcsúba, sokan lerészegednek – a gyerekek is italoznak, sőt sötétarcú idegenek – csavargók - is feltűnnek a kocsmában. A felügyelő ebéd után itt találkozik a falu előljáróival, akikkel kellemesen töltik az időt, egészen későig. Ekkor a kisbíró jelenti a bírónak: „*a délelőtti csavargók egyikét a szertárba becsukta, míg a másikat a falun kívül kísérte, ott jól helyben hagyta, mondván neki: hogy a faluba vissza ne térjen, ha csak nem akar a botjával találkozni.*” A történetek nem nyерik el a tetszését a felügyelőnek, de a dologról nem beszélhet, mert tüzet kiáltanak.

Hegyháta víg búcsújának záró akkordja a vörös kakas felreppenése, ennek előjelei a falu tűzvédelmében rejlő fentebb leírt anomáliák. A részleteket „*Az önfeláldozás hőse*” írásból ismeri meg az olvasó. A kakas repked akadálytalanul, a szikracsapó hiánya miatt semmi sem gátolja. Lángokban áll az egész falu. Az udvarokon tárolt éghető anyagok egyre gerjesztik a tüzet. A fecskendő a kezelők képzetlensége miatt nem működik. A Bakonyaljáról itt lévő rezesbanda tűzoltói sem képesek vele dolgozni, mert a csapok nincsenek a helyükön. A lángok megfékezése nehézkes. Az élő emberek mentése sincs rendben. Egy önfeláldozó ember a már lángokban álló házból két kisgyereket, és egy beteg magatehetetlen lányt ment ki a kakas karmai közül, éppen abban a pillanatban ér ki a házból, amikor az összeomlik. A szomszéd falu tűzoltóinak segedelmével hajnali ötre eloltják a tüzet. A tűz eloltása után nyugovóra térő felügyelő nem tud napirendre térni a történetek felett: „*A harangok kongása, a népek jajgató sírása, a hős tűzoltó, a megmentett gyermekek, a félőrült anya és a liliom szépségű lány lehuny szemeivel a tűzoltó karján nem hagytak aludni.*”

A következő napi tűzvizsgálat mindenre fényt derít. „*A tüzes ember*” c. írás mesél a tűz okairól. A két csavargó levélben írja le a tűz, és a fecskendő üzemképtelenségének okát. A tüzet az a csavaró okozta, akit a kisbíró a falun kívülre kísért, mert visszatért a faluba. Egy kazalt szemelt ki nyugvóhelyül, de elalvás előtt pipáját meggyújtotta. A fényt látta a bakter, de bolygó tűznek vélte és elszaladt. Pipázás közben a csavargó elaludt, arra ébredt, hogy ég a kazal. Vizet, vödröt nem talált az udvaron, a tüzet nem tudta eloltani. Tüzet kiáltani nem mert félve a kisbíró botjától. A fecskendőt azért nem tudták használni, mert az őrszobába zárt másik csavargó annak szelepét vizsgálgatva, az kiesett a helyéről és visszatenni nem tudta. A csavargók a levél végén a tanulságot összegezve, intelem formájában fogalmazzák meg a tűzvész igazi okait:

1. „*Az őrszoba nem csavargók fogháza!*”
2. „*Éjjeli őrnek nem való törődött, babonás ember!*”
3. *Minden házban legyenek meg az előírt tűzoltószerek!*”

„Az érdem jutalma” írás szerint a hős életmentő elismerése sem maradt el. A jutalom egy házhely, rá egy ház a megmentett alélt lány édesapjától, és feleségként a megmentett

szépséges leány. A fiú ma már a módos gazdák közé tartozik, ő a tűzoltóság vezetője. A változás a faluban: „*Van most már Hegyháton is szériuskert, körülsáncolva, és befásítva. Az utak szélén és a kertekben a növény fák ezrei láthatók. A háztetőkről a szalma mindinkább eltűnik. Az éjjeliőr pedig legerősebb ember a faluban. A házi tűzoltószerek pedig mindenütt megvannak.*”

A „*Mentés*” magának az életmentésnek a folyamatát, tűzoltó, és a mentett gyermek reakcióit mondja el versbe foglalva.

„*Vasárnap délután Bakonyalján*”, ez az elbeszélés a délutáni beszélgetések légkörét dicséri, és a kocsmai üldögélésnél különbnek találja. A helyszín Valkai Mihály bíró kertje, ahová beszélgetni betér a falu egyedüli koldusa is. Ő az az ember, aki szívesen beszélget mindenkivel gyermekkel, emberrel. Kissé eszelős, legtöbbit a pálinkáról beszélt, mindent vissza tud vezetni a pálinkára, hiszen az ő tragédiáját is az okozta. Ez utóbbinak történetét Valkai úr mondja el vendégeinek. A koldus gyermekkorában rossz nevelést kapott, a szülei hozzászoktatták a pálinkaiváshoz. A pálinka nem mindig orvosság, rossz oldala is van. Egy disznótör után a koldus az édesanyjával éppen szalonnát sütött ki zsírnak, az már majdnem kész is volt, amikor az anyját a szomszédba hívták rosszuléthez. Át is ment, Fránci - a koldus - munkálkodott otthon tovább. A mama figyelmeztette legyen a zsírral óvatos, mert az kiloccsanhat, és akkor lángra gyúl. A zsír kevergetése közben eszébe jutott, hogy igyon egy korty pálinkát. Az üveg üres volt, hát akkor irány a bolt. A tűzre fát rakott. Útba indult, úgy számolt, hogy futva hamar hazatér. Közben nem történhet baj. Ám a boltos soká tartóztatta. A vissza úton megizzadt, kortyolt a pálinkából. Elkábult. Egy kis idő után lábra kelt, de már füstöt és tüzet látott, a házuk égett. A tűzoltók hamar végeztek. Anyját nem találta, az hazaérve az égő házba rohant a megtakarított pénzüket megmenteni, de bennégett. Az apa hazatért, a feleségét - megszenesedve - látva összeesett és meghalt. A fiút a szülők látványa, annyira megviselte, hogy az esze megbomlott. A befejező mondatok a gyermek-nevelés ábc-jéből valók, kitérve a szigorú nevelés előnyeire. A „*Mese*” c. vers az előzőek nyomán a gyufával játszadozó és azt megtiltani igyekvő néneje, csaknem tragédiába végződő történetét meséli el rímekkel övezve.

Egy szívmengető történetet Valkai Mihály bíró szájából hangzik el („*Az olvasókönyvben*”). A bíró úr szülei családjukkal nagy szegénységben élnek, nagy az adósságuk. Az édesapját állásából elbocsátják, lakhelyüket fel kell adni. Édesanyja unokatestvére fogadja be őket, az ő kegyelemkenyerén élnek. A rokon gyermekei a Valkai gyerekekhez gonoszak. A maradás magalkuvásra kényszeríti a családot, kerülnek minden összeütközést. A rokon gyermekei nem jól neveltek. Egy alkalommal a padláson társaikkal együtt tűzzel játszanak, a padlás kigyullad. Rosszul lét miatt menekülni nem tudnak. Valkai Mihály - a gyerek - észleli a tüzet, sikerül is eloltania, sőt a gyerekek egy részét ki is menti. A tragédia sem marad el, a rokon gyerekek közül van, aki meghal, de Juliska a kislány megmenekül. A rokon bácsi még életében a vagyona felét rátestálja Mihályra, halála után az egész vagyonát Valkaiék kapják meg. Juliska pedig Valkai Mihály uram felesége lesz.

„*Ki az?*” - teszi fel Gránitz József a következő verségben. Rímbe faragva válaszol, szavait így fejezve be:

„*E szóra tűzoltó
Boruljál eléje
Istentől számtalan
Áldást kérj fejére!*”

„*A gondviselés*” (Tűz-, jég-, élet-, és állatbiztosítás). A rendeletekben szabályozott biztosítási fajtákat veszi sorra. A szerződések megkötésére buzdít mindenkit. Jól megfontolandónak tartja, hogy a biztosítás, a díjak megfizetése a gondoskodás, a kár megtérülésének garanciája. Közben szól a hazai helyzetről, néhány statisztikai adatot megemlítve. Mindezekhez illeszkedően az „*Életszabály*” verse rímekbe szedve, tömören foglalja össze a biztosítással, és takarékosággal kapcsolatban megszívlelendő dolgokat.

A tűzoltók elméleti és gyakorlati képzésének anyaga lehet téli időszakban az „*UTASÍTÁS a fecskendők s egyéb tűzoltószeresek gondozására*” című írásban foglalt ismeret-halmaz. A fecskendők, szívó-, nyomótömlők, létrák, egyéb szerek gondozásának szabályait közli pontokba szedve a szerző.

Két kis vers („*Fecskendőnek négy kereke*”, *Fel a háznak tetejére*”), bizonyára az előző írásban foglaltak betartása esetére szól, így a fecskendő a gondozást megszolgálja és vígan száguld a tűzoltóval, és tűzoltáshoz menet, illetve a tűz megfékezésékor nem történhet baj. A kis tűzoltó pedig a megbízható létrán biztosan mozoghat a háztetőn, miközben más vagyonának mentéséért küzd.

A befejező rész a vármegye 111963/909. VI. al. sz. határozmány szövegének legfontosabb részeit közli (*Veszprémvármegye tűzrendészeti szabályrendeletének főbb határozmányai*). Tartalma: Megelőző tűzrendészet (1 – 5, 10 – 12, 15 – 24, 26 - 29 §); Tűzoltószeres (31 – 33, 35 - 37§); Tűzjelzés (39 – 40§); Vízszerezés (41 – 42§); Tűzoltóság (43 – 44, 47 – 48, 52 – 61, 67, 69§); Tűzoltás (72 – 75, 77 – 79, 81, 83§); Hatósági ellenőrzés (84§); A tűzrendészet költségeinek fedezete (95 – 97§).

4. 2. ÖSSZEGZÉS

Kránitz József versei és főleg írásai (elbeszélései) Aiszóposz mesevilágát idézik. Az ókori görög meseköltő állatmeséit a latin nyelv tanulása közben ismertem meg, azok befejező részei intelemként, vagy tanulságként vésődtek emlékezetembe. Ebben a kötetben az intelmek és tanulságok más formában jelennek meg. Kránitz József mesevilága a tűzrendészeti felügyelői, és tanítói működése földrajzi területéhez kötődik. Ez elsősorban a falusi emberek világa, az ott előfordult, vagy esetleg bekövetkező események köntösébe bujtatott intelmekkel, megfontolandó tanulságokkal szembeállítja az olvasót. Versei érthető, könnyen megjegyezhető strófákba vannak szedve. Elsősorban az ifjúság számára tetszetős témát a tűzoltói létet, a tűzoltás másokat segítő szép, önként vállalt feladatát népszerűsítik. A kötetből kitűnik, hogy a tanítói hivatás, és a tűzoltói lét közötti szoros kapcsolatot megtalálta, és szerencsésen ötvözte e két szerepköréhez kapcsolódó nevelési feladatokat.

A XIX. század végi, XX. század eleji hangulatot, és körülményeket tükröző írás a mára is fontos, megszívlelendő tanulságokat tartalmaz. A fiatalok számára a versek mondhatnak sokat, ugyanis a múzeumi működésem során számtalanszor győződtem meg arról, hogy a gyerekek a tűzoltói hivatást nagyra tartják, sokak későbbi életét betöltő hivatásnak tartják. (Bár az ifjúi hév néha elragadhatja a fiatal korosztályt.)

4. 3. FELHASZNÁLT IRODALOM

[1] Kránitz József: A vörös kakas. (Nyomtatott a főiskolai könyvnyomdában 1910, Pápa.)

[2] Herend. Történet VII. Herend a polgári korban. (Letöltés a Sulinetről. 2016.02.29.)

[3] Erdély Ernő: „Tűzoltó szövetségek vezetői. (Tűzrendészeti Közlöny XI. Évfolyam /1913, 69. és 82. oldal/ Veszprém Vármegye 13. pont.)

[4] Veszprémi hivatásos tűzoltóság története.(internet letöltés 2016.02.29. Veszprém megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság – veszprem.katasztrofavedelem.hu/veszprem-htp)

BEFEJEZÉS

(A cikksorozathoz)

A cikksorozat befejezéséhez az egyes részekben már leírt gondolatokat is kölcsönzöm. A záró gondolatokat nem is tudnám náluk jobban megfogalmazni.

A tűzoltói léthez tartozó kötelességek teljesítése, a tűzoltó sokak biztonságáért naponta végzett tevékenysége, a mások értékeiért, életéért folytatott küzdelme, az ártó tűz éhségének lecsillapítása, a cikkek alanyaiként kiválasztott tűzoltó személyiségek egész életre vállalt kötelessége is. Mindezeket különbözőképpen, és más-más eszközökkel, felkészültséggel végzik. Személyenként az életútjuk nagyban különbözik, de abban, amiben hisznek, és amiért dolgoznak mindnyájuknál közös. A bevezetőben felsoroltak az írásokból kiviláglanak, azaz életútjuk alapján bizonyosságot szerez az olvasó, hogy:

1. *A tűzoltóügyet szívvel-lélekkel szolgálják,*
2. *A tűzoltóságot, a tűzoltó személyét tisztelik,*
3. *Az emberség, tisztesség, jobbító szándék jellemzi őket,*
4. *A közéleti aktivitásnak sincsenek híján,*
5. *A tűzoltó ügyvel kapcsolatos hitvallásuk azonos, amelyet a részek mottójául választott versrészlet fejez ki legegyszerűbben.*

Meséljenek mindezekről ők maguk is, a róluk - a tűzoltókról - szóló írásaikból vett egy-egy kis részlet erejéig:

Dr. Erdély Ernő: *A tűzoltó* című versében ecseteli azt a nehéz küzdelmet, amivel e mindenki által elismert nehéz munkára vállalkozó jellemezhető; utolsó gondolatként pedig a szervezet egészét állítja példaképül, és további rendületlen helytállásra ösztönzi, (részlet a versből):

***Tűzoltóság szent, magasztos eszme,
Te benned egy ige testet ölt,
Hivatásod legszebb a földön,
Mire téged égi kéz jelölt.
Küzdj csak úgy, mint nagy múltban küzdtél
Ne csüggedj el, ne állj meg soha,
Büszkesége vagy te mindnyájunknak!
Tűzoltó az első katona. [28]***

Szentgyörgyi Dénes: (Kissé hosszabban meséli el e nemes szervezethez való csatlakozásának igazi okát. Részletek a Tűz című írásából):

„Égés van! Rakoncátlankodik a tűz-angyal! Az első álom jóleső nyugalomból felzavart emberek, gyermekek félig öltözetlenül hangos sírással nézik a csapkodó lángokat. A szomszédság nem jöhet segítségül a bajban levőknek, hiszen mindenki a magáét igyekszik menteni, védeni. Kezdi kihordani kis bútorait, csebrekkel öntözgetni házuk fedelét, hátha odáig is elterjed a tűz, s az övék is elég.

...

S íme a nagy utca felől trombita szava szól. Fáklyák világával gyors vágatásban közeledik néhány fogat. A rajtok levő emberek sisakja csillog a fáklyák fényében.

Jönnek a tűzoltók! Zúg fel a tömeg, s készségesen nyitnak utat a derék embereknek. Megérkeznek. Gyorsan leugorva szereikről, s míg egyik a tüztől, lármától kapálódó lovakat fogja ki s vezeti csendesebb helyre, néhányan a szivattyúra szerelik rá a vízvezető csöveket.

...

Gyönyörködve néztem a derék emberek munkáját. Alig pár perc telt el megérkezésük óta, s a félelmetes szörnyeteg, a tűz halványulni kezdett, a lángkévék mind kisebbek-kisebbek lettek, s a rémült népség csendesedett, a zaj lárma is elnémult. Itt vannak, dolgoznak a tűzoltók!! Egy távolabbi ház kapujában meghúzódva tovább is itt maradtam. A tüzet eloltották. Füstös, vízgőzös levegő terjed végig az utcán, megint az éjszaka vak sötétsége borult a földre.”

És lám, Szentgyörgyi Dénes másnap jelentkezik e remek emberek sorába.

Dr. Dévényi Endre: Szent Flórián küzdelme, és erős jelleme, kitartása szerinte a tűzoltói hivatás legfőbb motívumai, de mondja el versben (*Szent Flórián* c. vers), miért is a mai tűzoltók nagy elődjük követői, a vers utolsó sorai szerint:

„Katonának indult s szent lett belőle:

Isteni akarat igehírdetője.

Előbb erős test volt, aztán erős lélek:

Kire áhítattal s lelkesedve néznek:

a világon élő Flórián vitézek.” [1]

Kránitz József: a „*Masíroznak*” c. vers – részletének - lényege, egy gyermek szavaiba van foglalva, aki az apja példáját követve dönt jövőendő hivatásáról, mert tűzoltónak lenni dicsőség:

*„Zubbonyt, baltát, vegyen édes jó anyám,
Tűzoltásban hadd kövessem az apám!*

*Kék zubbony és fényes sisak lesz rajtam,
Fecskendővel száguld a ló alattam;
Édesanyám ne búsuljon érettem,
Örüljön, hogy én tűzoltó lehettem.*

Ahány ház, annyi szokás. – tartja a közmondás. Ahány tűzoltó, annyiféleképpen oldja meg a vállalt kötelezettségét. Az olvasó a cikksorozat alapján győződjön meg róla, hogy a népi bölcsesség az igazat közvetíti.

Dr. Hadnagy Imre József
Tűzoltó Múzeum volt munkatársa
dr.hadnagyimre@freemail.hu